

Lluís Muntada

**VINT-I-UNA PASSIONS MEDITADES
SOBRE LA REPRESENTACIÓ DE LA
GIRONA CONTEMPORÀNIA**

El fons de tots els fons

Què és una ciutat?

Quan vaig veure la pel·lícula *Roma*, de Federico Fellini, vaig adonar-me que aquesta pregunta no és ociosa, ni fàcilment reductible, i, encara menys, evitable. El film arrenca amb la veu en *off* d'un jove de províncies que arriba a l'estació de *Termini* poc abans que esclati la Segona Guerra Mundial. “La primera imatge que vaig tenir de Roma va ser aquesta: una pedra menjada pel temps, que sobresortia enmig del camp a prop dels confins del meu poble” –explica la veu narradora mentre els fotogrames projecten una mola de pedra, on amb lletres rústegues hi ha escrit el nom de *Roma*–.

Una de les primeres *imatges* que tinc de Girona és la d'un rètol que hi havia a la carretera general dels afores del meu poble, Riudellots de la Selva. Era un rètol modest, com la vida elemental que menàvem aleshores. Era un rètol rosegat pel rovell i decantat per la patacada d'algun vehicle. Girona, és clar, per a nosaltres, per als de *comarques*, era una ciutat promissòria, feta a escala de les nostres esperances infantils, i, més endavant, adolescents, i encara més endavant, adults.

Han girat els anys i ara sé fins a quin punt són certes les paraules de Fernando Pessoa quan diu: “Mai no desembarquem de nosaltres mateixos”. Mai. Ara que la meva mare ha mort recupero la textura de la seva veu quan m'explicava la Girona que ella va conèixer de jove, una ciutat que per a mi ja era poc imaginable, una ciutat enfonsada com enfonsada és la Girona de la meva adolescència i que, avui,

explico a les meves filles. La meva mare em parlava de la Girona dels anys cinquanta: una ciutat arrasada pels aiguats, que fins a l'últim quart del segle XX van inundar-la. Em parlava d'hiverns cavernosos, amortits per brasers a sota les taules; de dijous poblats per minyones i soldats; de safareigs públics; de dispeseres; de burots; de descampats, on més tard va florir l'Eixample; de l'Estadi de Vista Alegre; de l'estesa de malalts a la Devesa, a l'espera d'una guarició miraculosa durant l'arribada de la Mare de Déu de Fàtima; del tren petit; de mercats, on acompanyava la meva àvia, que hi venia boix, farigola, gallerans, arboç i herbes de tota mena.

Amb el pas del temps les conquestes i derrotes d'un mateix acaben formant, reveladorament, una sola substància. Amb el pas del temps per a mi Girona no va ser *una* ciutat, sinó *la* ciutat, on bé o malament, on bé i malament, vaig fer-me. Avui, per a mi, Girona és el fons endotímic de què parla el neuròleg Philip Lersch: el fons de tots els fons. Mai no desembarquem de les nostres passions. I les passions són els amors, els desamors, els esports, els estudis, els cossos, els pisos on hem viscut, les paraules dites al rompent de l'alba, la nit en què vam deixar de ser qui havíem estat fins llavors, les obres de teatre, els estremiments de l'ànima, els concerts, els bars, els trèmolos dels *anys d'aprenentatge* si és que en la vida d'una persona hi pot haver anys que no siguin d'aprenentatge, l'endurança d'algunes relacions dolentes, la por, els nostres morts, el primer alè teu i l'últim alè de la teva mare. La ciutat, Girona: les ganes de fugir-ne i de tornar-hi, i d'oblidar-la per sempre potser de tant que l'estimes. El fons de tots

els fons. Aquestes ciutats tan invisibles com incontestables són les que habitem. Són les que ens habiten.

La gent i les actituds (també) són ciutat

El sociòleg Zygmunt Bauman diu que “la ciutat és el lloc on conviuen estranys”. L'historiador francès Marc Bloch diu que la ciutat és “el lloc d'una humanitat en particular”. El filòsof Claude Lefort explica que Europa es va forjar a partir de les ciutats, enteses com a llocs de comerç i de refugi dels que buscaven la llibertat tot fugint de l'orgànic món medieval.

Ja en la seva etimologia el concepte de *ciutat* xifra una essència civil. El mot *ciutat* significa “població gran”. Deriva de la paraula llatina *civitate*, que vol dir “conjunt d'habitants d'una ciutat. Aquesta paraula, al seu torn, deriva del mot llatí *civis-is*, “ciudadà”, mot que queda emparentat amb *civil*, d'on es ramificarà la paraula *civilització*. Així doncs, hem partit d'una mesura de volum i hem acabat radicant en una mesura moral.

El poder d'equilibrar estranyeses, de sintetitzar les pluralitats humanes i de bastir un hivernacle, són els grans actius de la ciutat. Evitar la segregació entre estranyeses és un dels grans reptes de les ciutats contemporànies, ja que, a part d'un vessant legal, el concepte de ciutadania implica una poderosa càrrega de capital humà, cultural, històric, polític i moral.

Més enllà del món objectivament material (monuments, carrers, museus, arbres, adreces postals...), més enllà de la

representació legal de les ciutats, més enllà de l'espai físic que les ciutats ocupen, i més enllà de tot el que pot ser capturat per la fotografia, hi ha un altre component bàsic que forja una ciutat: les actituds de les persones.

La nostra manera de viure i de relacionar-nos són ciutat. La nostra manera de dir, de pensar, de callar, de caminar, de saludar i de mirar fan ciutat. També són ciutat i deixen un rastre indeleble com a ciutat els taxistes que enganyen els clients dilatant artificialment una carrera per encarir el trajecte; l'amable expenedora de bitllets darrere una finestra del servei de transport públic; els governants que encara tracten els ciutadans com a súbdits; els fisioterapeutes que truquen als seus pacients per preguntar-los com evolucionen d'una lesió; els metges que atenen amb molts minuts de retard (fins i tot hores) als seus pacients perquè deuen considerar que el seu propi temps és més important que el dels altres; totes les persones que ignoren que els déus ens van donar dues orelles i una boca perquè, com a mínim, hem d'escoltar el doble del que hem de parlar; els que intenten que un ordit de xarxes clientelars substitueixi el poder democràtic i públic. O els que amb una sacralitzada pàtina acadèmica practiquen el despotisme il·lustrat i, dia sí dia també, incompleixen un dels principals preceptes que va formular l'ètica de Kant: tractar les persones com a finalitats en si mateixes, mai com a instruments del nostre interès egoista. Qui ignora aquest principi de dignitat primordial, treballa per a l'ombra, per a la destrucció de la *civitas*. En les actituds i en la volubilitat precisa de tots els nostres gestos individuals, minimalistes i quotidians, la ciutat també assoleix la seva corporeïtat. És un alè

tan contumaç i mineral com la muralla física que envolta Girona. La nostra ciutat contemporània s'ha fet gràcies a molts atlants (arriscar una llista aquí, significaria cometre l'error imperdonable d'oblidar noms, però em sembla que tots estarem d'acord que el *Breviari de ciutadania* de Carles Rahola, seria una de les millors síntesis de les actituds civilitzadores que pot oferir una ciutat i més en concret la nostra ciutat). Llocs i centres com la taverna El Cau del Llop, el cafè L'Arc, el cafè Le Bistrot, el bar Nummulit, el cinema Truffaut, la Casa de Cultura, el Centre Cultural de la Mercè, etcètera, han forjat els ossos de la nostra ànima, han forjat la ciutat

Arquitectes de la ciutat

El llibre *Les ciutats invisibles*, de l'escriptor Italo Calvino, teixeix un canemàs de proses poètiques en què la mort, el desig, l'esperança, la consumpció, la corrupció, la vida, l'oblit, el vertigen espiritual i la memòria esbossen un mapa de les ciutats invisibles. Al cim dels sorramolls de la imaginació del viatger Marco Polo s'alcen fonaments, murs, contraforts, cases i carrers tan perdurables com el granit o el marbre dels palaus de l'emperador Kubilai Khan, que escolta atentament el relat de l'aventurer venecià.

La fortalesa més imbatible sol ser la memòria creativa. Ho rubrica Narcís Comadira en el títol i en el contingut del llibre *Girona. Matèria i memòria*, una obra fundacional que té la doble virtut d'evocar la ciutat, i, alhora, de re-

construir-la. Sí, reconstruir-la. Perquè les formes de veure i les vetes de sensibilitat no són un utillatge neutre, sinó sistemes de reorganitzar la realitat, de percebre-la i (re) viure-la de manera diferent.

Les ciutats també, sobretot, estan construïdes amb la paraula. La literatura és el mode d'una imaginació invasiva de la realitat. Els escriptors contemporanis, igual que els de les èpoques anteriors, han vitalitzat els nummulits que constitueixen la nostra ciutat des de l'any 75 a.C. Arquitectes: Josep Pla (*El quadern gris i Girona, un llibre de records*); Carles Rahola; Prudenci Bertrana; Miquel de Palol (*Girona i jo*); Joaquim Ruyra (amb les narracions "Primer llustre d'amor" i "La fi del món a Girona"); Joaquim Pla Cargol i Xavier Montsalvatje, que l'any 1918 van publicar *Terra de gestes i beutat*, una joia literària imperdonablement descatalogada; Narcís Comadira; Josep Maria Fonalleras; Antoni Puigverd; Maria Mercè Roca; Manuel Castaño; Joaquim Espanyol (*Girona. Anatomia de la ciutat històrica*); Jordi Arbonès (*Girona, el pes de la metròpoli*); Josep Pujol; Gerard Bagué; Javier Cercas; Miquel Pairoli (a *Cera*, o al magnífic epíleg "Lectures inoblidables", del llibre *Exploracions*, que en un mateix magma textual fon literatura, ciutat i vida); Just Manuel Casero, Enric Mirambell, Eva Vázquez, Daniel Bonaventura, Jordi Vilamitjana, Jordi Soler, Imma Merino, Oriol Ponsatí-Murlà; el pòsit de les llegendes (profusament tractades per Carles Vivó, Ramon Alberch, Ramon Girona...); Mariàngela Vilallonga i Narcís-Jordi Aragó, que, entre d'altres aportacions, ens lleguen aquesta obra d'enginyeria de l'esperit que és *l'Atles literari de les terres de Girona*; i també les aportaci-

ons fragmentàries que han fet Eugeni d'Ors; Josep Carner; Josep M. López Picó; Joan Arús; Tomàs Garcés; Gabriel Alomar; Tomàs Roig i Llop; Josep M. de Sagarra; Marià Manent; Agustí Calvet; o el text corprenedor del dramaturg Álvaro Orriols, que al llibre *Las hogueras del Pertús. Diario de la evacuación de Catalunya*, revela que el buit i l'esperit del comiat també afaïonen una ciutat. Orriols relata la nit que, després de la desfeta republicana, camí de l'exili cap a França, va passar al Teatre Municipal de Girona, reconvertit aleshores en un espectral centre d'acollida durant la retirada: “No hay acomodador, naturalmente. Cada cual escoge la butaca que mejor le parece. (...) Por orden del alcalde funciona la caldera de calefacción. Encendidas las luces laterales, la sala da la impresión de revivir los clásicos *descansos* de sus pasados días. Y uno espera, de un momento a otro, ver encenderse las baterías y alzar el telón, para adentrarse en el mundo maravilloso de la ficción escénica. Pero no pasa nada. Por esta vez el drama está en la sala, y es el telón el que parece mirarnos a todos con sorpresa. (...) Dispuestos a dormir, nos acomodamos lo mejor que podemos en una de las últimas filas de butacas. No puedo evitar que me invada una sombra de tristeza en esta espera extraña de la función que nunca empezará. Recuerdo que fue aquí, en esta misma sala, donde meses atrás un público entusiasta me aplaudía (...). Mientras me pierdo en estas reflexiones se apagan todas las luces de la sala, queda su claridad notablemente amortiguada, y en la suave penumbra van cesando las toses, se doblan las cabezas, y el *público*, cansado de esperar la función imposible, prorrumpe en un concierto de ronquidos...”.

Els espais d'ús públic com a principi de sinergia de la ciutat

Plató, al diàleg la *República*, va projectar un model de *ciutat ideal*. Es tracta d'un tot orgànic, en què l'estructura social de la ciutat és simètrica a una conjectural estructura de l'ànima dels individus. És un model temible, uniformitzador, inquietantment antropomòrfic. I des de la perspectiva contemporània resulta notòriament més pobre que no pas aquell concepte de ciutat que plantejaren Roma o Constantinoble (també anomenada la “Nova Roma”), un concepte de ciutat que, com l'antiga *polis* de l'Atenes de Pèricles, intenta fonamentar-se en els espais d'ús públic.

Hi ha períodes en què la ciutat remarca la seva funció com a acumuladora d'energies civilitzants, tal i com revela el tractat d'arquitectura civil plasmat per l'arquitecte romà Marc Vitruvi Pol·lió (segle I a.C.). Hi ha moments en què se subratlla que la ciutat és un espai mistificador de les qualitats naturals de la persona. Aquesta segona consideració és la que, per exemple, es materialitza amb l'escapisme privat que plantegen les *villae* romanes, inspirades en la idealització horaciana del camp enfront de la ciutat, glorificadores del *beatus ille* horacià, que posteriorment, amb la propagació renaixentista del *locus amoenus*, continuarà remarcant que la vida pura està en entorns naturals sempre apartats de les urbs, en llocs penetrats pel silenci i la bondat de la gent senzilla.

La ciutat articula el model i l'antimodel. La teoria agustiniana de la ciutat planteja un conflicte entre paradigma i realitat: la Jerusalem celeste és pura, perfecta i harmònica;

la Jerusalem terrenal, en canvi, és corrupta. Arribaran les grans utopies: l'illa Utopia, de Thomas More; la teocràcia com a base de la Ciutat del Sol, exposada per Tommaso Campanella; la terra mítica de la Nova Atlàntida, de Francis Bacon. Les ciutats són el *topos* precís de la lluita entre teories de fonamentació social. Així doncs, podem inferir que l'urbanisme i l'arquitectura són també cosificacions dels grans sistemes polítics. Són l'espai material on les idees cristal·litzen o s'arruïnen.

Arribaran els projectes renaixentistes i barrocs de l'Edat Moderna; la vocació civil de l'urbanisme neoclàssic; els dissenys revolucionaris i pretesament seminal del socialisme utòpic, amb els seus microuniversos exemplars; els plans higienistes en la remodelació de les ciutats durant la Revolució industrial (embrions dels futurs eixamples i de les ciutats-jardí); les propostes del moviment arquitectònic modern, com la utòpica Ausonia de F. L. Wright, que vol integrar l'arquitectura al paisatge; la Ville Radieuse de Le Corbusier, que, amb un zel racionalista, intentava millorar l'eficàcia de la ciutat; o el patró de planificació urbana de Lucio Costa per a la ciutat de Brasília... I arribaran les megalòpolis de l'època contemporània, que amb els seus nivells de pol·lució ambiental i les seves dificultats d'abastiment expressen els peus de fang del mite del creixement i del progrés il·limitats. Arribaran les distòpies: com ara la societat postnuclear que s'exposa a *Blade Runner*; la societat que George Orwell descriu a *1984*, en què el poder exerceix un control omniscient i la informació ha estat velada als ciutadans; l'univers d'*Un món feliç*, d'Aldous Huxley, en què una societat hipertecnologitzada que ha

eradicat la pobresa es revela incapaç de promoure la felicitat dels ciutadans; o *La carretera*, de Cormac McCarthy, en què es destaca que la fi de la civilització radica en la destrucció de la ciutat, i que tota minsa esperança de subsistència decrepita, queda a la carretera incerta, apartada d'aquells grans focus de població on abans de l'holocaust la vida palpitava.

Enmig d'aquest fris temporal, arquitectònic i conceptual, Girona segueix sent el nostre enclavament, la nostra responsabilitat i la nostra única oportunitat. El geògraf Francesc Muñoz parla de la *urbanització* de l'entorn humà. És a dir, parla de la concepció dels barris-dormitori de les àrees del voltant del centre de les ciutats; parla del residencialisme en la pitjor de les accepcions de la paraula *residencialisme*: com a concepció que celebra l'individualisme tot abolint els espais comunicatius que l'esfera pública promou.

Girona, que atresora moltes virtuts com a ciutat petita de l'Europa meridional, que ofereix moltes prestacions quant a qualitat de vida i dinamisme cultural, haurà d'evitar una degeneració contemporània que l'amenaça: la urbanització. L'Eixample i les urbanitzacions més allunyades del centre físic i civil de la ciutat presenten mancança d'espais públics. La desamortització de Mendizábal primer, i més tard l'ocupació dels terrenys militars, van obrir l'Eixample de Girona. Tot i l'intent de crear espais de vida pròpia i socialment empàtica (espais universitaris, centres cívics, infraestructures esportives i culturals...), ni l'Eixample de Girona ni les urbanitzacions del radi estan irrigats per la força de l'esfera pública. A aquest factor *d'excés*, produc-

te de l'opulència, cal sumar-hi una altre factor, en aquest cas de *defecte*. Girona també presenta realitats creixents de guetització. Com és el cas de la Font de la Pólvora. I com és el cas de Salt, població artificialment anul·lada com a problema polític i social gràcies a posar un èmfasi legalista en la seva condició de ser *un altre* municipi. Conclusió: hi ha zones de la ciutat que, per voluntat pròpia o imposada, corren el risc de no reconèixer-se en la ciutat.

La formació de bombolles urbanes a través de la gentrificació

A l'estudi *Girona, anatomia de la ciutat històrica*, Joaquim Español, poeta i arquitecte, aposta per una arquitectura i un sentit de la urbanització que deixi de posar el carro davant dels bous i que, per tant, respongui a un ideal de civilitat, de cultura i de ciutadania. Per bé que focalitzat en la conservació i revitalització del barri vell de Girona, Español subratlla que els espais urbans han de reflectir la "lògica connatural que la història hi ha dipositat". Al mateix temps, Espanyol també propugna que els centres històrics de les ciutats "han d'evitar la gentrificació", és a dir, han d'evitar convertir una zona antigament degradada en un espai acotat i exclusiu, només accessible a les classes benestants.

Sobta –és un dir– passejar per la Girona vella, alçar el cap i comprovar que hi ha tants edificis deshabitats, la majoria en un estat de semiabandonament que imprimeix un aire desvitalitzador a tot l'entorn. Part del Barri vell sembla

amament a l'espera d'una segona oportunitat immobiliària. I afronta aquesta transició instal·lat en el pol que precisament vol evitar. El Barri vell cedeix provisionalment els habitatges degradats. Els cedeix a immigrants o a estudiants empesos per la necessitat d'acceptar "lloguers més barats i més centrals". Però en paral·lel el Barri vell acarona la idea de revaloritzar-se i convertir-se en una zona residencial exclusiva, i, per tant, prohibitiva per a molts. D'aquesta manera els interessos privats hegemònics poden acabar imposant un residencialisme exsangü, amb tota l'apagada d'espais públics que aquest fenomen comporta.

El poder de la representació de la ciutat

"La representació de la realitat ja implica la capacitat de transformar-la", escriu la lluminosa arquitecta mexicana Rozana Montiel, impulsora de projectes arquitectònics contemporanis que tenen un basament civilitzador i que no obliden l'íntima aliança entre arquitectura i construcció social. A través de la seva obra Montiel s'interroga per la direcció de tot acte d'intervenció urbanística. Creació d'espais de comunicació, obertures, volums, simetries, contrapunts, (des)proporcions..., tota aquesta bateria conceptual serà l'encarregada d'alènar un esperit civil. Torquem als ossos de l'ànima: viure no és només ocupar un lloc. Els components arquitectònics es prolonguen en una pràctica humana, reificada en els nostres hàbits, en els usos de l'espai, en els impulsos que l'espai és capaç de suscitar i de crear.

Aquesta consideració al voltant de l'obra de Montiel (emparentada amb la de l'arquitecte danès Jan Gehl, que va plantejar un projecte urbà per alliberar el centre de Copenhaguen i crear espais de vianants allà on abans hi havia una saturació de trànsit rodat) ens empeny a imaginar altres paradigmes de representativitat de la ciutat. Així, sota criteris no tan convencionals, podríem elaborar una estadística de les paraules amables o maldients que es pronuncien en un determinat carrer de la ciutat. O, ja en un contínuum de mesures a cavall de la física i la psicologia, podríem mesurar els somriures, els plors, els sons, les estafes, els compromisos, les converses, les relacions i els tipus de relacions, l'índex de brutícia, els vessaments de cortisol (hormona molt sensible als nivells d'estrès), el ritme de les passes, o els punts d'estabilització humana que es donen en una ciutat o en una àrea específica de la ciutat. Són aquestes, les mesures essencials dels llocs.

El mercats de la plaça del Lleó i de la Devesa, per exemple, són molt més que una exposició de mercaderies i una relació d'intercanvi comercial. La Rambla o la plaça del Vi són molt més que epicentres urbans. Són, és clar, ànimes civils, esperits cosificats.

L'espai és, alhora, mirall i imatge, figura i fons. És evident que els temps han canviat i que, per tant, el concepte de viatge actualment no és el mateix que fa cinquanta o –ja no diem– cent anys enrere. Podem solaçar-nos en el fragment memorable de Josep Pla en què l'autor empordanès descriu la fuetada que va rebre quan, després de deixar enrere el barri de Pedret, la nau imponent de la catedral se li apareix damunt l'arc de la tartana i se li estampa per

primera vegada a la retina. Podem lamentar que el recorregut subterrani del TGV impedeixi una visió de la ciutat als passatgers, que, abans, sobre el viaducte del tren convencional, tenien una privilegiada perspectiva impressionista del Barri vell. Però el que sí que resulta evident i salvable és que, llevat de l'accés oest venint de Sant Gregori i l'accés a través de Pedret, totes les altres entrades a la ciutat de Girona són lletges, depauperades, indignes de la riquesa de la ciutat a què menen. Els accessos sud (venint de Fornells de la Selva) i nord (venint de Medinyà) són entrades que exemplifiquen el concepte de *no-lloc*, encuyat per l'antropòleg francès Marc Augé per referir-se a aquells espais caracteritzats per la transitorietat, com ara els aeroports, les estacions de tren i de metro, les autopistes, els grans centres comercials... Aquestes entrades a Girona són *no-llocs*, espais anodins, despersonalitzats, que sense cap punt de repòs i d'interès queden definits pel tràfec incessant de la gent que va d'un punt a un altre. Són espais atapeïts de tanques publicitàries i de duríssims graffitis estampats a la façana de naus industrials abandonades. Tot aquest conjunt propaga un festí d'elements d'intrusió visual que bé caldria regular i limitar, com per exemple es va fer la ciutat de Houston en el seu dia. L'entrada est (venint de Quart) també queda desolada, aparedada entre edificis seriats, una margenera de riu abandonada, i una vorera estreta que ja remarca l'aïllament urbà (i social) de Vilarroja i la Font de la Pólvora. Són males cartes de presentació. No són entrades càlides, no estan compassades amb els sentits i mesures que la ciutat suscita.

L'àgora com a espai social per excel·lència

Per als antics grecs la ciutat no era únicament el centre polític, econòmic, religiós i cultural, sinó un ideal de vida, la forma més perfecta de societat civil. Ho saben molt bé els egoistes i els enemics de la civilització, que sempre intenten dinamitar la ciutat, perquè precisament la ciutat encarna aquest vell i encomiable ideal normatiu. La debilitació del poder civil i la desaparició d'espais públics és una de les degradacions més assetjants de les ciutats contemporànies.

Un cop la crisi ha tingut la virtut capiculada de frenar la concepció d'una Girona sotmesa al monopoli de l'urbanisme desbocat, i un cop els límits de creixement urbanístic de la ciutat estan més que definits, Girona necessita repensar els seus atributs bàsics, que *grosso modo* són aquests: l'eix comunicatiu privilegiat, el capital humà, el patrimoni cultural i l'activitat cultural.

La potenciació de l'esfera pública serà un dels cavalls de batalla de la Girona de principis del segle XXI. Les àgores han de ser un espai públic per a la *fricció*, entesa com a catalitzadora del diàleg. Com sempre, des de la Florència entre els segles XV i XVI, Maquiavel acudeix al nostre rescat. Aquest cop per recordar-nos que el mite del consens és un dels altres abusos del platonisme. Segons el realisme contumaç de Maquiavel les societats sense conflictes no són bons models d'estudi o d'inspiració. Només són paradigmes embalsamats, exemples que es revelen inútils a l'hora de copsar societats dinàmiques. Cal, doncs, abonar el conflicte enraonat, és a dir, la disensió, la ca-

pacitat de rèplica i la *compensació mútua de poders*. La ciutat és, per definició, conflicte. Les friccions, quan són gestionades cívicament, desemboquen en una maduresa fertilitzant.

Hi ha exemples que expressen la degradació de la nostra vida comunitària. M'estic referint a les ocupacions patrimonialistes de l'espai públic. Dins d'aquest arc podem trobar diversos graus de debilitament de la cultura comunitària. Un primer grau de degradació el materialitzarien vinyetes quotidianes, que, maquillades de familiaritat, veuen els seus efectes socialment destructius. M'estic referint als amos de gossos que envaeixen impunement zones que haurien de ser compartides; em refereixo al delinqüent acústic, que amb la seva religió de decibels no se sent obligat a respectar ningú; em refereixo a grups juvenils agressius, que s'instal·len en espais públics tot alçant una frontera intimidatòria; em refereixo a la gent que buida els olis residuals a través de les canonades del seu edifici o que tira les piles elèctriques a les escombraries. Un segon grau seria el que encarnen els poderosos grups corporatius, que, sovint amb la complicitat activa o passiva dels poders civils, ocupen l'espai públic i, amb la quimera del mercat i del consumisme, suplanten la iniciativa social i institucional. Els poders civils, ni amb l'excusa real de la crisi pressupostària, han de creuar els braços davant d'aquesta situació ni buscar vàlvules d'oxigen tot delegant competències de cultura comunitària als voraços interessos de les firmes comercials. Un tercer grau de degradació de la vida comunitària el localitzem en la teranyina mafiosa organitzada. És un arc ampli. Abraça el lladre de guants blancs

que, des de darrera una finestreta corporativa i amb formes versallesques, es corromp i practica l'estafa. I abraça també les bandes urbanes extorsionadores, que intenten imposar el seu Estat dins de l'Estat de tots. La màfia sempre és la suplantació arbitrària i egoista de les normes que aspiren a una justícia civil. Una ciutat mai no pot ser còmplice d'aquestes actituds. I el millor antídoto contra aquesta degradació és el govern civil i la fortalesa de l'esfera pública.

Per una cultura de l'esfera pública

Girona, enmig del desori que significa l'Eixample, presenta sobre la seva pell punts de tensió que expressen una lluita per no ser una ciutat adotzenada, una d'aquestes ciutats seriades, clòniques, uniformitzadorament indistintes.

Les zones decididament civils són justament en la intersecció de la trama de les dues parts de la ciutat, la vella i la nova. La zona decididament civil no és al sinuós call jueu, ni està davant la mola impositiva de la Catedral, ni a la plaça dels Apòstols, ni a la geometria esvelta de Sant Feliu, ni a la finesa de la capella barroca de Sant Narcís, ni en els replecs d'un barri vell subjugat a una concepció kitsch del turisme. Tampoc no és a l'Eixample, que encara assaja les costures que apedacin els dos hemisferis (en aquest sentit la nova estació del TGV està prenent tot l'aire d'una ampliació de la cicatriu). La trama civil és en els punts urbans que expressen una palpitació de vida pròpia: el Teatre Municipal, la plaça de la Independència, la Devesa (sovint segregada o massa retocada), el Pont de Pedra,

la Rambla, la Plaça del Vi, el Carrer Ciutadans i el Carrer Nou. Són punts de fuga del sentit vigilant de la Catedral. Alguns també són istmes abans d'entrar a l'Eixample. Són els eixos més hospitalaris, els més vius de la ciutat, els més propers a una esfera pública dinàmica.

Com que “la representació de la realitat ja implica la capacitat de transformar-la”, per a Girona és un repte promoure aquests espais i pensar-ne de nous que generin emocions i realitats. La Marfà a part, Girona ha d'incrementar espais multifuncionals. Com que hi ha realitats que es pareixen amb fòrceps, cal edificar noves àgores. Cal repensar, per exemple, una remodelació amb vocació civilitzant de la plaça Catalunya, un espai urbà que bé podria jugar un paper d'estabilització, respir i de fomentació de les friccions i relacions humanes.

L'esfera pública, un organisme canviant

L'esfera pública i l'àgora en concret són organismes mutants. Els espais físics tradicionals (biblioteques, arxius, centres culturals, cinemes, teatres, esdeveniments al carrer), gràcies a l'auge aclaparador de les noves tecnologies, s'entrellacen cada cop més amb els espais virtuals. Part física i part virtual, doncs, deixen de contraposar-se i constitueixen dos vessants d'una mateixa esfera pública. Les àgores contemporànies ja no són només físiques. Podem localitzar esferes públiques que també són virtualitats materials. Sense anar més lluny, el CRDI, el Centre de Recerca i Difusió de la Imatge de l'Ajuntament de Girona,

s'està convertint en una materialització precisa de com les noves tecnologies poden preservar i difondre el patrimoni cultural al mateix temps que amplien l'esfera pública. Des del CRDI s'ha dut a terme una portentosa tasca de digitalització de la premsa i del patrimoni audiovisual (ràdio i televisió), s'han fet exposicions virtuals i s'ha creat el Museu de Fotografia de Girona (íntegrament online, que a través d'un ordinador, un mòbil intel·ligent o una tauleta amb visió 3D, permet recórrer una sala d'exposicions on s'exhibeix el contingut fotogràfic de l'Arxiu Municipal de Girona).

Tots aquests projectes proven quina prolongació admet l'esfera pública. Com també ho prova el portal de materials filosòfics titulat *FilòPolis*, (<http://www.xtec.cat/~lvallmaj/index.htm>), creat el 1996 pel catedràtic de filosofia Llorenç Vallmajó. El web és un ric passeig pels meandres de la saviesa i vitalitza uns materials filosòfics, artístics, científics, i literaris... Amb finíssimes il·lustracions a càrrec de Patrícia Torra, *FilòPolis* recrea l'arquitectura d'una ciutat. L'internauta pot passejar per aquesta ciutat i visitar i habitar (metàfores literals!) els edificis que la componen: els barris (antic i nou) dels filòsofs, el Jardí dels somriures, la Biblioteca, la Presó de barbaritats, l'Estadi Olímpic... Després d'anys i anys de visitar i llegir els textos de la creixent ciutat de *FilòPolis*, al feliç internauta l'assalta el fervor de la descoberta d'una civilització fèrtil, hospitalària, d'una virtualitat que deixa empremtes materials.

Aquesta prolongació de l'esfera pública també s'ha d'aplicar, és clar, a les inèrcies de la cultura i la política, a la divulgació, a l'aprenentatge i a la potenciació de deci-

sions que consolidin un tipus de ciutadà no només merament consultiu sinó participatiu i, en darrer terme, factu- alment decisor.

La memòria com a projecte civil

Amb la seva inigualable corrosió benèfica, escriu Elias Canetti: “Els intents de mantenir viva la memòria de les persones en lloc d’elles mateixes és tanmateix el més gran que ha aconseguit fins ara la humanitat”.

Podem decantar aquesta sentència de Canetti per donar-li una orientació nostrada: seria paradoxal que després de perseguir i expulsar els jueus del call de Girona, no recuperéssim la seva memòria i la nostra infausta memòria de l’extorsió. Seria paradoxal que, en paral·lel a la recuperació de la memòria, no ens preguntéssim quins poden ser els jueus del nostre present.

Josep Pla deia que la literatura és una lluita contra l’oblit. Girona, a través dels arxius entesos com a pedra miliar d’un projecte civil de gran densitat, està lluitant contra la barbàrie deliberada de l’oblit. En paraules de Joan Boadas, director de l’Arxiu Municipal de Girona: “de fet nosaltres no fem més que recordar allò que els altres ja han recordat, en un permanent combat contra l’oblit per no veure’ns condemnats, només, a tenir present. O el que seria el mateix, viure en el risc d’habitar un país amnèsic”.

Una prova evident d’aquesta voluntat civil la tenim en el fet que a Girona hi ha deu arxius, importantíssims (l’Arxiu Capitular de Girona, l’Arxiu Central Administratiu de

la Generalitat a Girona, l'Arxiu Central de l'Audiència Provincial de Girona, l'Arxiu d'Imatges Emili Massanas i Burcet, l'Arxiu de la Diputació de Girona, l'Arxiu Diocesà de Girona, l'Arxiu de la Universitat de Girona, l'Arxiu Històric de Girona, l'Arxiu Municipal de Girona, i el ja abans esmentat Centre de Recerca i Difusió de la Imatge). En aquest mateix sentit hi ha també una important tasca de projecció internacional. Per exemple, el Llibre del Sindicat Remença, del 1448, custodiat a l'Arxiu Municipal, ha estat inscrit al registre Memòria del Món de la Unesco. El proper octubre, amb el títol d'Arxius i Indústries Culturals, Girona organitza el Congrés Internacional d'Arxivística. O, una altra dada rellevant, és que l'Arxiu Municipal de Girona va signar un conveni amb la República de les Illes Marshall per digitalitzar tota la documentació aportada davant del Tribunal de Reclamacions Nuclears, un gavadal de documents que registren els greus problemes de salut que pateixen els habitants d'aquest atol del Pacífic des que, en plena guerra freda, entre el 1946 i el 1958, els EUA hi van fer proves atòmiques.

Postals de futur i mercantilització de l'esfera pública

Quines són les postals del nostre futur? ¿Quins són els elements del nostre entorn que desapareixen de manera gradual, que primer presenten desús, que després adopten una consideració *vintage* i que, finalment, ja esdevenen la nostra futura prehistòria? Desapareixen les bústies, les ca-

bines de telèfons, algunes llibreries i alguns edificis que formaven la nostra ànima... Hi ha, és clar, desaparicions imbatibles. I de res serveix la glorificació retoricada del passat (*o tempora, o mores*).

Però la pregunta vibra amb tota la seva força: ¿estem d'acord amb envellir de la manera que estem envellint? ¿Estem satisfets de comprovar que els locals històrics i d'interès cultural no gaudeixen de prou mesures proteccionistes i desapareixen perquè la gestió política i la iniciativa privada són incapaces d'aportar produccions de sentit social i de frenar la mercantilització de l'esfera pública? Quina és la nostra història en trànsit? Què desapareix? Seríem els mateixos si el Cau del llop, o el Bistrot o la Penyora fossin substituïdes per anodines i asèptiques ofertes de restauració? ¿Per què darrere del tancament de comerços *emblemàtics* i llibreries no s'intenta xifrar la pèrdua cívica i de sentit social que aquests tancaments comporten? No és només nostàlgia, no. És protecció d'un ecosistema que pel bé de tots ha de ser plural. ¿O és que volem un entorn envaït de franquícies, de multinacionals, de botigues de souvenirs, d'outlets, de comerços clònics, de parafarmàcies calcades de si mateixes, de megacomerços, de pubs irlandesos de recent fabricació però simuladament revellits, i d'altres teratologies que, amb els seus estereotips, uniformitzen i fan que cap ciutat sembli una ciutat en concret sinó només una inquietant ciutat ubiqua?

La fi de les rentes antigues posa en perill la continuïtat dels *comerços singulars*. El desembre de 2014 acaba la pròrroga de 20 anys de la Llei d'Arrendaments Urbans (LAU). A París les llibreries tradicionals subsisteixen grà-

cies a la protecció de l'Estat. Sovint des d'una apreciació superficial diem que les llibreries, les botigues, els bars, les biblioteques, els cinemes-miracle (tipus Sala Truffaut) o les sales teatrals-miracle (com la Planeta) són “valors estratègics”. Sí. Com *estratègica* és la subsistència i la civilitat. ¿Per què no promoure botigues, centres i locals de tota mena amb personalitat pròpia? Viure a Girona, viatjar a Girona no ha de significar estar en una ciutat dissolutament *homologable*. Ha de comportar una idea específica de civilitat, un *ethos*. Aquest projecte, és clar, no depèn només de les administracions. Depèn també de la qualitat de la iniciativa privada i de la resposta social. En aquest sentit a Girona s'està lliurant una lluita silenciosa però important. No apuntarem noms per no ser acusats de fer publicitat, però recentment s'han implantat ofertes comercials innovadores, amb personalitat, lligades a la tradició i a les exigències connaturals de la ciutat. Cal esperonar aquest trencament del sentit gregari de la ciutat, aquesta resistència contra l'adotzenament i la dissolució.

La cultura

Enmig de tot aquest teixit no podia tardar a aparèixer un dels principis socialment vertebradors per excel·lència: la cultura. Per no ser infecundament digressiu o generalista, cal advertir-ho de seguida: la cultura no admet gaires atomitzacions. Al contrari, si no es vol forjar una cultura elitista i aïllada, cal entendre que la cultura implica tots els àmbits de la vida social.

La idea de ciutat és inherent a la idea de cultura, de cultura entesa com a segona biologia, entesa com a manera humana de ser i de construir l'espai comunitari. La cultura és un atribut de la política en el sentit clàssic de l'accepció: de procurar el bé del conjunt de la *polis*.

Equidistant de Barcelona i Perpinyà, capaç de beneficiar-se de les energies que emanen de la capital de Barcelona, punt d'articulació entre el Pirineu i la Costa Brava, singularitzada per una mitologia fonda, fonamentada en uns atributs socials i culturals que la propulsen a escala universal, pendent de definir la seva posició dins l'Euroregió, i revaloritzada per importants infraestructures culturals assentades a comarques (el Teatre-Museu Dalí, a Figueres; el memorial Walter Benjamin, a Portbou; l'Espai Carmen Thyssen, a Sant Feliu de Guíxols; els Jardins de Cap Roig, a Palafrugell i Mont-ras; els festivals de Peralada i Torroella de Montgrí, el festival Í-taca, el festival Acústica; la Fira del circ...), etcètera, tots aquests factors possibiliten que Girona tingui unes condicions excepcionals per continuar essent el que és: una ciutat amb relleu propi i amb potències enormes.

A mi m'inquieta un concepte que està molt en voga i que ja s'ha amonedat popularment amb un lema: "crear una *marca* de ciutat". Em sembla un producte de màrqueting que participa de tots els riscos d'aquells fenòmens dissenyats des d'un laboratori d'idees en què la cultura no sol ser considerada una finalitat en si mateixa sinó una activitat instrumental, al servei d'una expectativa ulterior. Si no es vol artificialitzar la cultura i rebaixar-la a una pasatgera condició de la mercadotècnia, cal reconèixer que

una *marca de ciutat* no pot ser forjada des d'un laboratori o des dels punts programàtics d'una institució, sinó que ha de partir de la *naturalitat*, és a dir, de la tradició i de les forces actives i reals de la ciutat. Una manera de ser i de realçar-se no s'encarrega, no es dissenya. La veu pròpia, d'acord, pot forjar-se i créixer a partir d'estímuls. Però sempre surt de dins.

Girona té un patrimoni cultural importantíssim que fa que aquesta ciutat sigui una referència. Estem parlant, poca broma, d'una ciutat que no arriba als 100.000 habitants censats. I estem parlant d'una ciutat que té unes condicions insòlitàment potents per redimensionar el paper de la cultura com a factor de cohesió social. La simple enumeració de les cristallitzacions concretes d'aquests organismes culturals vius produeix un efecte aclaparador: el Call jueu, la Catedral, el Museu del Cinema, el Museu de la Catedral (amb 230.000 visitants anuals), la Universitat de Girona, el Museu d'Arqueologia de Catalunya, el Museu d'Art, el Museu d'Història de Girona, el Museu d'Història dels Jueus, el Museu de Fotografia de Girona, la Casa Masó, o la futura funció que es doni a la Casa Pastors després de la compra del fons Santos-Torroella. Passa el mateix amb els equipaments culturals: l'Auditori de Girona i Palau de Congressos (amb els seus cicles permanents d'activitats); els espais pluridisciplinars de la Casa de Cultura de Girona i del Centre Cultural de la Mercè; el Bòlit, Centre d'Art Contemporani; el CaixaForum Girona; l'espai Marfà, concebut per promoure els creadors musicals i el substrat creatiu; la Sala Planeta; el Teatre Municipal; el Teatre del Centre Cívic de Sant Narcís (per no parlar

també dels teatres de Salt, de Bescanó i de Celrà, que, tot i estar en municipis veïns, a la pràctica signifiquen una expansió dels recursos culturals dels gironins). Aquesta base material s'irriga amb un conjunt de festivals consolidats: el festival Temporada Alta, el Festival d'Art Independent Pepe Sales, Ibercamera, Black Music Festival, Festival Strenes, el Mot (Festival de literatura Olot-Girona), el Festival In-Somni, A Capel·la Festival, Inund'Art Milestone Project, Nits de Clàssica, el Festival de Cinema, Acocol·lona't, el Festival de Guitarra, el Festival Internacional de Mapping, el FITAG (Festival Internacional de Teatre Amateur), el Festival de Jazz de Girona, les Festes de Sant Narcís, Temps de flors...

Un cop remarcats aquests factors que són, al mateix temps, una realitat i una potència, cal reforçar-se, irradiar models de creativitat, originar espais socials i dinàmics, subratllar l'aposta d'una ciutat que, a través de l'activitat cultural, vol envigorir uns trets morals, estètics i, per damunt de tot, esperançadament civilitzadors.

És per això mateix que cal evitar tota temptació d'auto-complaença. Malgrat les seves potències i materialitzacions, Girona necessita fer un salt qualitatiu en matèria cultural, que, recordem-ho de nou, és també matèria política i social. Cal pal·liar errors. Entre d'altres atenuar una perillosa idea molt implantada socialment: la de creure que la cultura ha de respondre necessàriament a una rendibilització econòmica. Compte en confondre el pla civilitzador amb el pla economicista. Compte amb reduir la cultura a una mena d'apèndix del turisme. Cal fer un salt endavant. L'existència de tantes facultats universitàries en una ciutat

petita com la nostra no queda reflectida en el que hauria de ser un major vigor cultural de Girona. Aquí hi ha un camp important a recórrer. Cal fomentar fils de relació permanents amb la universitat i, sobretot, afavorir una auscultació contínua de les necessitats i apetències culturals dels estudiants. És clar: no tot és terra erma. L'actual ajuntament, tant a la Casa de Cultura com al Centre Cultural de la Mercè, ha destinat importants recursos a l'establiment d'ofertes culturals, artístiques i de formació que deixen pòsit cultural i que tenen el ciutadà com a objecte d'interès predilecte. L'univers cinematogràfic del Cinema Truffaut eixampla sensibilitats i ofertes. O el funcionament de llibreries com la Llibreria 22 –amb Guillem Terribas al capdavant, un dels atlants de la Girona contemporània– i la Llibreria Geli, que insinuen un camí en què els llibres adopten una dimensió d'àgora.

La cultura com a cohesió social

És evident que, encara que no disposi d'una vareta màgica per resoldre tots els problemes de justícia social, la cultura aporta un poderosíssim ventall de correctius socials, com ara una funció cohesionadora de la societat, la creació de recursos d'identificació, una visibilització de la ciutat, així com un importantíssim impacte econòmic.

La cultura, l'activitat cultural, ha de ser una energia que, en paral·lel a les conquestes estètiques i epistemològiques, no ha de perdre de vista la seva vocació civilitzadora i de construcció social. Hi ha societats avançades,

com França per exemple (que destina el 8% del seu PIB a polítiques culturals), que cada cop estan més polaritzades segons un binomi devastador: *gent culta/gent inculta*; *gent que accedeix a la cultura/gent que no hi accedeix*. Un gran abisme (social, de valors, de possibilitats, d'inèrcies quotidianes, d'arrelament social i fins d'esperança de futur) separa aquestes dues esferes.

La cultura, l'accés a la cultura, per tant, ha de ser reivindicada com un dret i com un deure. No és un luxe ni un producte intercanviable, ni una concessió del poder de torn, ni un encàrrec *prêt à porter*. Ara més que mai, degut a les assetjants condicions de crisi, és quan la cultura és més necessària. Els criteris d'anàlisi social que aplicàvem deu anys enrere (o fins i tot menys), quan ser mileurista no era una benedicció com ara sinó un indicatiu de precarietat, no expliquen la situació actual en què, per posar un exemple visible, molts cursos (de literatura, d'arts, d'humanitats, d'economia, de cinema, d'informàtica...) estan coberts amb persones matriculades que –per desgràcia– ara disposen de temps de formació perquè pateixen un “atur de llarga durada”.

Escriu George Yúdice que la cultura a l'actualitat és “invocada per resoldre problemes que abans corresponien a l'àmbit de l'economia i la política”. Yúdice, amb tota la raó, reivindica que la cultura “no pot ser considerada una mercaderia més ni els públics, uns consumidors”, i també sosté que “la cultura és un tonificant de l'economia, la política i la democràcia”. La cultura pot oferir autoestima, reforçar la dignitat, alçar dics contra la barbàrie i, en conseqüència, irrigar civilitat a l'organisme social.

La cultura com a accident i com a substància

Cal parlar menys de cultura i, en canvi, practicar-la més, fer-ne més. És en aquest sentit que conquestes (culturals) com les d'El Cellar de Can Roca o Temporada Alta reuneixen, d'una banda, atributs poderosíssims i reveladors. I, de l'altra, tenen un poderós efecte d'impacte que irriga molts altres àmbits socials, culturals i econòmics de la ciutat.

Carles Gaig va estar molt encertat quan va dir que amb *El Cellar de Can Roca* “tenim una cuina creativa amb memòria”. El Cellar de Can Roca ha fet diversos salts des dels seus inicis: l'obertura del restaurant dels pares, el trasllat a can Sunyer (2007-2009), l'obtenció de la tercera estrella Michelin (2009-2011), la menció de Professional Chef (2011-2013) i, finalment, el salt de 2013 amb la nominació de *Restaurant Magazine* com a millor restaurant del món. Aquest procés, a part de ser motivat per l'irrepetible geni creatiu, només ha estat possible perquè El Cellar de Can Roca ha tingut un peu en la memòria i l'altre en la creativitat. És a dir responia a una tradició i a unes exigències *connaturals*.

El mateix es pot dir del festival Temporada Alta, que encarna un altre model de cultura viva i gravitatòria. Arrencat el 1992 amb un pressupost de 2.000.000 de pessetes i amb només quatre espectacles, ara, en la seva vint-i-dosena edició, aquest festival de referència dirigit per Salvador Sunyer, Josep Domènech i Marta Montalbán, té un pressupost de dos milions d'euros, atrau el públic local i forà, i en l'última edició va acollir 74 espectacles i en va

coproduir 26, en dotze espais escenogràfics repartits per tota la ciutat i la conurbació (Salt i Bescanó), en una clara dinàmica de dimensionar el caràcter radial de Girona. A més de l'oferta de qualitat, el festival Temporada Alta perfila una exemplar cultura de la gestió cultural.

Cultura de la gestió cultural

Per abordar de manera succinta aquest concepte resulta operatiu contraposar dos models en la cultura de la gestió cultural. D'una banda el model encarnat per Jack Lang, ministre de cultura francès en el primer govern de François Mitterrand. I de l'altra, el model encarnat per Václav Havel, escriptor, últim president de Txecoslovàquia i primer president de la República Txeca.

Jack Lang és una figura polièdrica. El seu nom implica l'assumpció de la cartera de cultura en una tradició tan antiga, rica i complexa com la de França. La seva gestió contempla encerts notoris. Com per exemple la creació d'*Els llocs de la memòria*, una recopilació i recreació dels llocs de la ciutat on hi va haver esdeveniments importants, com ara fets històrics o rodatges de pel·lícules cèlebres. Una altra decisió important de Lang va ser la redacció, l'any 1981, d'una llei de preu únic dels llibres, que a la pràctica va significar una mesura draconiana contra l'ofensiva monopolitzadora de les grans superfícies dedicades a la venda de llibres en detriment dels petits llibreters. Però més enllà d'aquests aspectes que necessiten recolzar-se en el poder de l'Estat, aquest ministre de cultura imposa

un model de gestió caracteritzat per la restauració de la *grandeur* cultural, per l'esplendor i la pompa dels fastos culturals quan reivindiquen una cultura reservada a unes elits creatives i moltes vegades –en una sinècdoque perillósament limitadora– del tot confosa amb l'art, fins al punt de sacralitzar l'art com a trop de la cultura. En aquest sentit Lang va implantar un model de gestió cultural que, en un circuit retroalimentari, vinculava cultura i política. La pitjor materialització d'aquest estil la tindriem en aquelles polítiques municipals que acudeixen a la cultura d'una manera retòrica, entenent que la cultura té *només* un valor instrumental, com a preuada pàtina política amb què el poder institucional s'embelleix i es presenta en societat com a *digne i sensible*.

Deu anys després de Lang, el 1991, Vàclav Havel, en una altra latitud política, de democràcia en consolidació, expressa la idea que la cultura està (ha d'estar) en tots els àmbits socials. Només així, la cultura estarà constituïda de la manera que té la ciutadania de ser i de viure i de construir la *civis*. Oposat a l'elitisme dels *happy few*, Havel defensa la “solidaritat creadora” i la genètica popular de la cultura.

Els equipaments culturals de la ciutat de Girona, les sales d'exposicions, els museus, els monuments, els festivals promouen una aposta directa per l'exposició de manifestacions culturals de referència internacional. En canvi el Bòlit Centre d'Art Contemporani, les ofertes culturals de la Casa de Cultura, el Centre Cultural de la Mercè, el Galliner, l'Espai Marfà i també d'una manera molt significativa el festival de teatre Temporada Alta, sense oblidar

l'excel·lència cultural, permeten la implementació d'una cultura d'origen i orientació populars, de substrat civil, emanada de les pròpies entranyes i inèrcies de la ciutat.

Amb uns pressupostos municipals en matèria de cultura que per aquest any pugen a un total de 7.247.024'52 euros (desglossats en 1.155.456'09 euros per partides per al departament de Cultura de l'Ajuntament; 1.682.713'38 euros en Biblioteques; 1.584.717'25 euros en Museus; 1.367.847'79 euros en Teatre; 640.165'96 euros en el Centre Cultural la Mercè; 207.855'69 euros en el Centre d'Art Contemporani; i 608.268'36 euros per a l'Espai Marfà) seria absurd que Girona cedís a dues temptacions equiparablement evasives. D'una banda, sotmetre's a la cultura de l'impacte pròpia dels megaesdeveniments (grans noms, firmes oneroses, pompa i espectacles efectistes contractats per una agència cultural). I, de l'altra, confiar en *l'autogestió cultural*, concepte molt equívoc però que apel·la a la generació espontània, i que confia que, sense cap tipus de direcció política ni cultiu social, del substrat popular emergirà màgicament una manifestació cultural esponerosa.

Ara i aquí els principals riscos d'embastardir un projecte cultural són l'antiquíssima temptació de les construccions faraòniques; l'establiment d'una xarxa clientelar al voltant dels distints poders; la propugnació d'una suposada *cultura vertadera* instruïda per les rígides estètiques oficials decretades per l'acadèmia de torn; la recerca d'una *marca* de ciutat (mercantilització banal d'una organicitat viva i fins a cert punt necessàriament incontrolable i descontrolada com ha de ser la cultura); creure que la inversió cultural és igual a la rendibilitat mediàtica; i confondre la

gestió cultural amb l'ortodòxia política, com si les necessitats i els tempos de la política fossin els mateixos que els de la cultura. En aquest sentit el festival Temporada Alta encarna un model de gestió cultural, perquè emergeix de les condicions *naturals* de la ciutat, perquè aposta per l'excel·lència creativa i perquè, sense caure en el localisme, irriga el substrat creatiu autòcton.

El risc de la hipertròfia (I)

En un recent debat, l'economista Luigi Zingale de la Univesitat de Chicago, diagnosticava nítidament la força del turisme aplicat a Itàlia: “Hi ha quatre mil milions de xinesos i mil milions d'indis que volen veure Roma, Florència i Venècia. Ens hem de preparar per això. Itàlia no té un futur en la biotecnologia, ja que, per desgràcia, les nostres universitats no estan al nivell, però té un futur en el turisme”.

A Girona cal, és clar, potenciar el turisme, però salvant els riscos del monocultiu d'aquesta activitat. El turisme no pot ser els marcapassos hegemònic de les dinàmiques de la ciutat si la ciutat no vol artificialitzar-se i transformar-se tota ella en un aparador, en una museïtzació reductible a la lògica momificada de l'espectacle industrial propi dels parcs temàtics. La ciutat ha de generar sentit més enllà del turisme. Per això un s'esglaia cada cop que sent que cal supeditar (alerta: no *vincular*, sinó *supeditar*) els estudis professionals i universitaris als sectors econòmics emergents o més estratègics de l'economia local, és a dir, el *turisme*.

El risc de la hipertròfia (II)

Al voltant de l'èxit d'El Celler de Can Roca es pot crear una hipertròfia. Sense entrar a fer funambulismes de suïcida i sense minimitzar la importància d'El Celler de Can Roca, cal reconèixer que, de la seva imatge paradigmàtica, se n'està fent ús i abús, n'està brollant una cascada moral difícil de pair. El Celler de Can Roca serveix per explicar una moral del treball basada en l'excel·lència, el sentit de la feina i l'aposta. Serveix per elevar les nostres aspiracions, per posar Girona en el mapa... Però la suma de totes aquestes veritats parcials poden forçar un diagnòstic deformant, que ens faci oblidar que El Celler de Can Roca parteix de la regla excepcional de la genialitat, que és una cuina per a les elits, i que, el seu exemple, hauria de cristal·litzar en versions gastronòmiques més modestes i que prodiguessin una cuina local de qualitat. És a dir, restaurants del centre de la ciutat en què poguessis menjar cuina tradicional, digna i amb productes de proximitat. Fenomen que ara, llevat de comptadíssimes excepcions, brilla per la seva absència.

El risc de la hipertròfia (III)

La idea de promoure una Girona com a ciutat escènica és el projecte més vertebrador i entusiasta que té la ciutat en aquests moments. Però caldrà tenir en compte mesures compensatòries en la seva aplicació. Caldrà vetllar perquè Girona no sigui una ciutat d'un sol format, com per exemple Avinyó, que es delega quasi exclusivament al format

teatral i passa la resta dels onze mesos de l'any en letargia. Per sort el teixit cultural de Girona té molts altres registres per completar aquesta opció.

El pla estratègic de cultura

El Pla estratègic de cultura de la ciutat de Girona, que un grup de ciutadans dels més diversos àmbits culturals van començar a confeccionar l'any 2009 i que va ser aprovat el març del 2011, establí unes quantes línies que consolidaven l'aposta política per la cultura: aprofundir en Girona com a ciutat escènica, potenciar el Consell de les Arts, millorar els canals entre cultura i turisme, i garantir l'accés de la cultura a tothom. Es tracta d'un programari assertiu i intel·ligentment plàstic, que proposa una concreta cultura de la cultura. Ara, estamordits per la crisi, no sembla que aquestes línies s'estiguin implantant amb prou èmfasi. El Consell de les Arts porta tres anys reduït a tribunal de la concessió de les beques Kreas. Malgrat el mèrit d'haver amplificat les ofertes de la Casa de Cultura i del Centre cultural de la Mercè, la socialització de la cultura té encara pendent un programa integral, que optimitzi els punts esmentats i que busqui una funció cohesionadora a la cultura.

El rigorós present

Hi ha dues temptacions inherents als diagnòstics històrics i fins a la mateixa pràctica de la historiografia. Una

és la d'explicar la història com si només allò que ha passat pogués haver passat. L'altra és la d'explicar la història com si tot allò que ha passat fos una realització empobrida de les altres opcions que no van cristal·litzar i que haurien estat infinitament millors.

És indiscutible que Girona té assignatures permanentment pendents. Diverses: la segregació de la Devesa, la integració del barri de les Pedreres, l'endèmic aïllament social de la Font de la Pólvora, el nyap de la Plaça Catalunya, la patrimonialització de la vida pública orquestrada per l'influx de les xarxes clientelars... Però també és indiscutible que l'any 1979, amb el primer ajuntament democràtic després del franquisme, Girona enceta una etapa de majoria d'edat política. Joaquim Nadal inicia un mandat com a alcalde que es perllongarà durant gairebé vint-i-tres anys. És un mandat que cristal·litza en diversos plans: en una política de preservació del patrimoni històric (el Pla especial del Barri Vell de l'any 1983 evita el desguitarra-ment del casc antic), en una política que deslliura la ciutat de la tutela eclesiàstica i militar (la compra de Sant Domènec i de les casernes de la carretera de Barcelona són emblemes materials d'aquest procés), i en una política que intenta la soldadura urbana i social en una ciutat cada cop més policèntrica.

Podem debatre'ns en una miriada de diagnòstics que apunten que hi ha gestions que podrien haver estat millorades. Però, a manera d'inventari, cal reconèixer que el mandat de Joaquim Nadal significa una refundació de Girona. Són anys que han enterrat un passat sinònim de grisalla i que han marcat positivament molts sentits i possibilitats de

futur de la ciutat. Després, amb el mandat d'Anna Pagans primer, i de Carles Puigdemont en aquests moments, la ciutat ha d'afrontar reptes difícils, salts qualitatius que potser no seran tan espectaculars ni refundacionals però que tanmateix, perquè tots els modes verbals es conjuguen en present, seran els nostres anys imprescindibles. El cas és que la ciutat actual ha de lidiar amb la penúria econòmica (l'ajuntament té un deute d'uns 12.000.000 d'euros), ha de repensar el seu creixement perquè Girona pràcticament ha esgotat el seu sòl administratiu, ha de soldar-se amb els nous espais oberts (Girona II, la Creueta, el campus universitari de Montilivi), i la ciutat ha de crear nous sentits de ciutat, que la salvin del declivi de la indolència pròpia de les inèrcies autoconcloents o de la voracitat de l'anarcapitalisme. Estem parlant d'un repte tan apassionant com necessari.

A *El príncep*, Maquiavel, inspirant-se sempre en Roma com a model de ciutat, parla de la importància dels *tribuns de la plebs*, que a la pràctica era un grup que funcionava com a autèntic contrapoder. La compensació mútua de poders és una de les grans assignatures pendents de la Girona contemporània. Òbviament les lògiques de poder dins de la democràcia han destruït les inèrcies totalitàries. Però no han deixat d'imposar l'homogeneïtat uniformitzadora del poder, la defensa a ultrança d'una ortodòxia programàtica que també adopta formes proverbials, com ara "és un dels nostres". Ara es tractaria de fer un pas més. Per a Maquiavel no era recomanable "anar tots a una", sinó al contrari. Es tractava d'incitar "la desunió de la plebs i el senat", l'únic sistema que, segons ell, va fer que Roma fos tan po-

tent. *Mutatis mutandis* a Girona cal separar *el senat de la plebs*, promoure òrgans ciutadans i inèrcies populars que afavoreixin la compensació mútua de poders, disgregar pràctiques de poder molt tròfiques, possibilitar la crítica pública del poder institucional, evitar l'autisme del poder, evitar que el poder sigui una finalitat en si mateix i, per tant, un circuit de lògica retroalimentària.

El llenguatge

Com en una revelació celebrada en el cor del llenguatge, la nostra vida civil contemporània s'explica a partir de neologismes: *smart city*, *skyline*, *bussines* del turisme, o els ja lingüísticament normalitzats dúmping, màrqueting...

A la ciutat s'està intentant crear un entorn tecnològic suposadament destinat a la millora de vida dels ciutadans. S'implaten aplicatius tecnològics que ens permeten conèixer la història de la ciutat, desfibril·ladors elèctrics, no han de trigar gaire a imposar-se els carregadors per a cotxes elèctrics, hi ha codis IQR escampats arreu de la ciutat (tant per desplegar una informació per als turistes com per certificar una llicència d'obres), hi ha semàfors intel·ligents... Parlar de *smartcity*, de ciutat intel·ligent, és utilitzar un concepte carregat d'autopropaganda. No es tracta de fer una apologia de la romanalla i, en nom d'una obscura pura pretecnològica filla de la beneiteria del credo del bon salvatge, negar-se a reconèixer les aportacions que la tecnologia fa en la millora de la nostra qualitat de vida. Es tracta de reivindicar una ciutat integralment intel·ligent.

Es tracta de reivindicar una ciutat que, en una explosió d'ideal socràtic, associï el concepte d'intel·ligència al de moralitat. És a dir, es tracta de demanar una ciutat que és *intel·ligent* perquè està al servei de la igualtat, de la justícia, de la inclusió, del respecte i de la dignitat. Cal pensar una tecnologia que no sigui merament funcional, que estigui al servei de tots aquests valors antics, que sempre han marcat la frontera entre la justícia i la injustícia. Mentre els ciutadans de la ciutat tecnològica pateixin privacions greus, la nostra ciutat no serà pròpiament intel·ligent. Bosses de pobresa, estudiants que han de renunciar a una matrícula universitària perquè ni ells ni la seva família poden pagar-la, una legió de ciutadans que (mal)viu en condicions laborals precàries i d'exploació..., tot això no es contrapeça amb tecnologies que ens permeten saber en quin punt del carrer hi ha un aparcament lliure per al nostre vehicle, o amb la regulació telemàtica dels sistemes de reg dels parcs públics, o amb un programa eficient de reciclatge.

El concepte de *smartcity* ha d'aspirar a la plenitud. A l'assoliment d'un grau elevadíssim de transparència en la gestió governamental, teleassistència en el camp de la salut, millora dels temps de resposta administratius, agilització dels tràmits burocràtics, optimització dels sistemes d'informació ciutadana, capacitat de fer que el ciutadà deixi de ser un mer subjecte consultiu i passi a ser element actiu en la presa de les decisions comunitàries, etcètera. Els criteris de representació ja impliquen la capacitat de transformar la realitat. El nostre *skyline* també ha de ser moral.

Bibliografia

- BAUMAN, Zygmunt. (2004). *La ciudad sitiada*. Buenos Aires: Fondo de Cultura Económica.
- COMADIRA, Narcís. (1992). *Girona. Matèria i memòria*. Barcelona: Empúries.
- ESPAÑOL, Joaquim. (2003). *Girona. Anatomia de la ciutat històrica*. Fotografia de Josep M. OLIVERAS. Girona: Ajuntament de Girona / Lunwerg.
- MAQUIAVEL. (1993). *El Príncep*. Traducció: Jordi MONERS. Barcelona: Edicions 62.
- MUMFORD, Lewis. (2012). *La ciudad en la historia*. Logroño: Pepitas de calabaz.
- MUÑOZ, Francesc. (2008). *Urbanalización: paisajes comunes, lugares globales*. Barcelona: Gustavo Gili.
- ORRIOLS, Álvaro de. (2008). *Las hogueras del Pertús: diario de la evacuación de Catalunya*. Corunya: Edicions do Castro.
- PUIG PICART, Toni. (2006). *Ciudad y cultura en el siglo XXI*. Buenos Aires: Ediciones CICCUS.
- YÚDICE, George. (2002). *El Recurso de la cultura: usos de la cultura en la era global*. Barcelona: Gedisa.